

JOAN
DIDION

Noapți albastre

Traducere din limba engleză și note de
Ioana Văcărescu

EDITORI:
Magdalena Mărculescu
Silviu Dragomir

FONDATOR:
Ion Mărculescu, 1994

DIRECTOR EDITORIAL:
Bogdan-Alexandru Stănescu

REDACTOR:
Alexandra Fusoi

DESIGN:
Andrei Gamarț

DIRECTOR PRODUCȚIE:
Cristian Claudiu Coban

DTP:
Mirela Voicu

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
DIDION, JOAN

Noapți albastre / Joan Didion ; trad. din lb. engleză și note de Ioana
Văcărescu. - București : Pandora Publishing, 2021
ISBN 978-606-978-361-0

I. Văcărescu, Ioana (trad.)

821.111

Titlul original: *Blue Nights*
Autor: Joan Didion

Copyright © 2011 by Joan Didion
All rights reserved.
Copyright © Pandora M, 2021
pentru prezenta ediție

O.P. 16, Ghișeu 1, C.P. 0490, București
Tel.: +4 021 300 60 90; Fax: +4 0372 25 20 20
www.pandoram.ro

ISBN: 978-606-978-361-0

Pandora M face parte din Grupul Editorial TREI

La unele latitudini de pe glob este o perioadă, un pic înaintea solstițiului de vară și un pic după acesta, câteva săptămâni în total, când amurgurile sunt lungi și albastre. Perioada asta a nopților albastre nu există în California subtropicală, unde am trăit mare parte din anii despre care voi scrie aici și unde lumina zilei piere brusc, topindu-se în vâlvătaia apusului, dar există la New York, unde locuiesc acum. Se simte pentru prima oară pe la sfârșitul lui aprilie și începutul lui mai, ca o schimbare subtilă a anotimpului, nu e chiar o încălzire — de fapt, nu e deloc o încălzire —, dar vara pare, dintr-odată, mai aproape, o posibilitate, chiar o promisiune. Treci prin fața unei vitrine, te îndrepti spre Central Park și te trezești că înoți în albastru: însăși lumina care te înconjoară este albastră și, în decurs de vreo oră, albastrul acesta devine tot mai adânc, tot mai intens pe măsură ce se întunecă și apoi se estompează, ajungând în cele din urmă aproape de nuanța albăstruie a vitraliilor de la Chartres într-o zi cu soare sau de a radiațiilor Cerenkov emanate de barele de combustibil în bazinele

reactoarelor nucleare. Francezii numesc acest moment al zilei l'heure bleue — ora albastră. Englezii îi spun the gloaming — asfințitul. Din cuvântul ăsta parcă se nasc altele, și altele — asfințit, amurg, crepuscul, apus —, purtând în consoanele lor imagini ale caselor cărora li se trag obloanele, ale grădinilor peste care se lasă întunericul, ale râurilor care șoptesc printre umbre, mărginite de malurile îmbrăcate în iarbă verde. Când nopțile sunt albastre, ai sentimentul că ziua nu se va sfârși niciodată. Când se apropie sfârșitul nopților albastre (și se va apropia, vor lua sfârșit), simți un fior rece, o teamă de boală, în clipa în care îți dai seama pentru prima dată: lumina albastră dispare, zilele sunt tot mai scurte, a trecut vara. Cartea aceasta se numește Nopti albastre fiindcă atunci când am început s-o scriu gândurile îmi alunecau tot mai mult spre boală, spre finalul promisiunii, spre zilele tot mai scurte, spre ineluctabilitatea dispariției, spre lumina care piere. Noptile albastre sunt opusul pieirii luminii, dar sunt și avertismentul dinaintea ei.

26 iulie 2010.

Astăzi ar fi fost aniversarea nunții ei.

Acum șapte ani, am scos ghirlandele hawaiiene de flori din cutiile în care le adusese florarul și am scuturat apa de pe ele direct pe iarba din fața catedralei St. John the Divine, de pe Amsterdam Avenue. Păunul alb și-a deschis trena. A răsunat orga. Ea și-a prins flori de iasomie de Madagascar în coada împletită ce-i atârna, grea, pe spate. Și-a așezat pe cap voalul din tul și florile de iasomie s-au desprins din coadă și au căzut. Prin tulul voalului se vedea floarea de plumeria pe care o avea tatuată pe umăr. „Să-i dăm drumul“, a șoptit. Fetițele îmbrăcate în rochii pastelate, cu ghirlande de flori la gât, au zburdat printre strane și au mers în spatele ei chiar până la altarul înalt. După ce au fost rostite toate cuvintele, fetițele au urmat-o dincolo de ușile de la ieșire, au ocolit împreună păunii (cei doi păuni cu irizații verzi-albastre, păunul alb), și s-au îndreptat spre casa de oaspeți a catedralei. Acolo ne așteptau sandviciuri cu castravete și cu năsturel,

un tort de culoarea piersicii de la Payard și șampanie rozé.

Toate alese de ea.

Alegeri sentimentale, lucruri pe care și le amintea cu nostalgie.

Și eu mi le aminteam.

Când a spus că vrea sandviciuri cu castravete și cu năsturel la nuntă, mi-am adus aminte cum așeza platourile cu sandviciuri cu castravete și cu năsturel pe mesele pe care le întinsesem lângă piscină la prânz, în ziua în care a împlinit șaisprezece ani. Când a spus că vrea la nuntă ghirlande hawaiiene, în loc de buchete de flori, mi-am adus aminte când avea trei sau patru sau cinci ani și a coborât din avion pe Bradley Field, în Hartford, purtând la gât ghirlanda pe care o primise la plecarea de pe aeroportul din Honolulu, cu o seară înainte. În dimineața aceea erau minus 6 grade Celsius în Connecticut și ea nu avea geacă (nu pornise la drum cu geacă atunci când plecaserăm din Los Angeles spre Honolulu, nu ne așteptaserăm să pornim apoi spre Hartford), însă nu o deranjase deloc. Copiii care au ghirlande hawaiiene nu pot să poarte gecă, mi-a explicat.

Alegeri sentimentale.

În ziua nunții, i-au fost respectate toate alegerile sentimentale, cu excepția uneia: își dorise ca fetițele să intre desculțe în catedrală (ca un omagiu adus vieții în

Malibu; stătea mereu desculță când locuiam în Malibu, era întotdeauna plină de așchii de la dușumeaua de sequoia de pe terasă, așchii de pe terasă și gudron de pe plajă, iar printre ele, iod pentru zgârieturile de la cunile de pe trepte), dar cele mici aveau pantofi noi și țineau morțiș să-i poarte.

**DL ȘI DNA JOHN GREGORY DUNNE
SUNT ONORAȚI SĂ VĂ INVITE
LA CĂSĂTORIA FIICEI LOR,
QUINTANA ROO,
CU
DL GERALD BRIAN MICHAEL
SÂMBĂȚĂ, 26 IULIE
LA ORA 14**

Iasomia de Madagascar.

Altă alegere sentimentală?

Își amintea de iasomie?

De asta a vrut-o, de asta și-a prins-o în coada împletită?

În curtea casei din Brentwood Park în care am locuit între 1978 și 1988, o casă atât de categoric convențională (cu două etaje, construită în jurul holului principal, cu obloane la ferestre și cu câte un salon adiacent fiecărui dormitor), încât părea aproape

nelalocul ei în peisajul acela („casa lor suburbană din Brentwood“, așa vorbea despre ea atunci când am cumpărat-o, avea doisprezece ani și voia să sublinieze că nu fusese decizia ei, preferința ei, o copilă care revendica distanța de care își imaginează toți copiii că au nevoie), aveam o iasomie de Madagascar chiar lângă ușile terasei. Simțeam atingerea florilor cerate când ieșeam în grădină. Dincolo de ușile acelea mai erau tufe de lavandă și mentă, o încâlceală de mentă, care crescuse luxuriant datorită unui robinet care picura. Ne-am mutat în casa aceea în vara în care ea urma să înceapă clasa a șaptea la ceea ce la vremea respectivă încă se numea Școala pentru fete Westlake, din Holmby Hills. Parcă ieri a fost. Ne-am mutat de acolo în anul când a absolvit facultatea, la Barnard. Și asta parcă a fost ieri. Iasomia de Madagascar și menta dispăruseră deja, ucise când omul căruia îi vindeam casa a insistat să scăpăm de termite, acoperind totul cu un cort și pompând înăuntru Vikane și cloropicrină. Când ne-a făcut oferta pentru casă, prin intermediul agenților imobiliari, ne-a spus că vrea s-o cumpere pentru că e un loc minunat, își și imagina cum o să facă acolo nunta fiicei lui. Asta se întâmpla cu câteva săptămâni înainte să ne ceară să dăm cu Vikane, care a ucis iasomia, a ucis menta și a ucis și magnolia roz pe care o vedea de la geamul

salonului ei fetița noastră de doisprezece ani, care până atunci privise cu atâta răceală casa suburbană din Brentwood. Eram destul de sigură că termitele aveau să se întoarcă. Eram la fel de sigură însă că magnolia roz nu avea să-și mai revină.

Am vândut casa și ne-am mutat la New York.

Unde eu mai locuisem, de fapt, de când aveam douăzeci și unu de ani, tocmai terminasem facultatea, secția de engleză la Berkeley, și începusem să lucrez la *Vogue* (o tranziție atât de profund nefirească, încât atunci când cineva de la Condé Nast, de la Resurse Umane, m-a întrebat ce limbi vorbeam fluent, nu m-a dus capul să spun decât engleza medie¹), până la douăzeci și nouă de ani, când eram proaspăt căsătorită.

Unde am locuit din nou, după 1988.

Atunci, de ce spun că am locuit în California mare parte din perioada asta?

De ce m-am simțit ca o trădătoare atunci când mi-am schimbat permisul de conducere din California cu unul emis de statul New York? Nu era o tranzacție cât se poate de cinstită? Vine ziua ta de naștere, trebuie să-ți reînnoiești permisul, ce contează unde îl reînnoiești? Ce contează că ai avut un singur număr

1 Sintagmă utilizată de lingviști pentru a desemna diverse forme ale limbii engleze folosite între invazia normandă și Evul Mediu Târziu.

pe permis de când ți-a fost emis pentru prima oară, la cincisprezece ani și jumătate, de statul California? Nu fusese dintotdeauna o greșală pe acel permis de conducere, oricum? O greșală despre care știai? Nu scria pe permisul acela că ai 1,57 metri? Când tu știai foarte bine că ai, în cel mai bun caz (înălțimea maximă, cea mai mare înălțime dintotdeauna, înălțimea avută înainte să dai înapoi cu un centimetru din cauza bătrâneții), când știai perfect că ai, în cel mai bun caz, 1,56 metri?

De ce mi-am făcut atâtea gânduri pentru un permis de conducere?

Care a fost problema?

Renunțarea la permisul de California însemna că nu mai puteam avea niciodată cincisprezece ani și jumătate?

Chiar voiam să mai fiu atât de tânără?

Sau toată treaba cu permisul era doar un caz de „aparentă disproporție a evenimentului declanșator“?

Am scris „aparentă disproporție a evenimentului declanșator“ între ghilimele fiindcă exprimarea nu-mi aparține.

A folosit-o Karl Menninger în *Man Against Himself*, descriind tendința de a reacționa exagerat în fața unor situații care pot părea banale, chiar previzibile: o înclinație, ne spune dr. Menninger, adesea întâlnită în rândul sinucigașilor. Povestește despre o tânără

care suferă de depresie și se sinucide după ce se tunde. Scrie despre un bărbat care se sinucide pentru că este sfătuit să se lase de golf, despre copilul care se sinucide fiindcă i-a murit canarul, despre femeia care se sinucide fiindcă pierde două trenuri.

Atenție: nu unul, ci *două* trenuri.

Gândiți-vă la asta.

Gândiți-vă în ce situație ieșită din comun trebuie să se fi aflat femeia aceea ca să se fi sinucis.

„În aceste contexte“, ne explică dr. Menninger, „părul, golful și canarul au avut o valoare exagerată, așa încât atunci când au fost pierdute, sau când a existat doar amenințarea de a fi pierdute, spaima declanșată de ruperea acestor legături emoționale a fost fatală“.

Da, cu siguranță, absolut de acord.

„Părului, golfului și canarului“ li s-a atribuit o valoare exagerată (precum și, putem presupune, celui de-al doilea dintre acele trenuri pierdute), dar de ce? Dr. Menninger pune și el întrebarea asta, însă doar retoric: „Dar de ce există asemenea exagerări disproporționate și evaluări incorecte?“ Oare și-a închipuit că a oferit un răspuns doar punând întrebarea? Oare a crezut că tot ce are de făcut este să formuleze întrebarea, ca apoi să se retragă într-un nor de noțiuni teoretice de psihanaliză? Chiar aș fi

putut considera schimbarea permisului de conducere, schimbarea emitentului din California în New York, o experiență care implica „ruperea unor legături emoționale“?

Chiar am privit-o ca pe o pierdere?

Chiar am privit-o ca pe o despărțire?

Și încă un lucru, înainte de a încheia subiectul „ruperii unor legături emoționale“:

Ultima oară când am văzut casa din Brentwood Park înainte de a-și schimba proprietarii, am stat în ușa și am privit camionul de mutare Allied cu trei niveluri ieșind de pe alee și pornind pe Marlboro Street: tot ce aveam pe lumea asta, inclusiv un Volvo break, era înghesuit înăuntru și se afla pe drum spre New York. Când n-am mai zărit camionul, am trecut prin casa pustie, am ieșit pe terasă — un moment de rămas-bun care a fost mai puțin duios decât am fi dorit, căci încă se mai simțea duhoarea de Vikane prin încăperi, iar în locul unde fuseseră magnolia roz și iasomia de Madagascar rămăseseră frunze uscate, moarte. Am simțit mirosul de Vikane și în New York, în fiecare cutie despachetată. Data următoare când am ajuns în Los Angeles și am trecut cu mașina prin fața casei, dispăruse, fusese dărâmată, iar un an sau doi mai târziu a fost înlocuită cu o casă doar un pic mai mare (o cameră adăugată deasupra garajului, unul sau doi

metri în plus la o bucătărie deja suficient de mare încât să încapă un pian de concert pătrat Chickering, care de cele mai multe ori trecea neobservat), însă căreia îi lipsea, din punctul meu de vedere, convenționalitatea fermă a casei originale. Câțiva ani mai târziu, m-am întâlnit într-o librărie din Washington cu fiica a cărei nuntă cumpărătorul ne spusese că și-o putea imagina în grădina casei. Învăța undeva în Washington (la Georgetown? la George Washington?), iar eu eram acolo pentru un eveniment la librăria Politics and Prose. A venit și s-a prezentat. Am copilărit în casa dumneavoastră, mi-a zis. Nu chiar, m-am abținut să-i răspund.

John spunea mereu că ne-am mutat „înapoi“ în New York.

Eu, nu. Niciodată.

Brentwood Park fusese atunci, New Yorkul era acum.

Brentwood Park cel de dinainte de Vikane fusese o vreme, o perioadă, un deceniu în timpul căruia totul părea să se lege.

Casa noastră suburbană din Brentwood.

Exact asta era. Foarte bine a zis.

Avuseserăm mașini, piscină, grădină.

Avuseserăm crini africani, mici explozii de albastru intens ce pluteau pe niște tulpini lungi, suple.

Avuseserăm un soi de floarea-miresei, niște norișori din flori minuscule, albe, care se vedeau bine numai când se lăsa înserarea.

Avuseserăm tapet cu model floral, pânzeturi cu imprimeuri orientale.

Avuseserăm un ciobănesc de Flandra¹, veșnic nemîșcat, veșnic de pază pe casa scării, cu un ochi deschis.

Timpul trece.

Memoria slăbește, memoria se adaptează, memoria se conformează lucrurilor pe care credem că ni le amintim.

Chiar și amintirea iasomei din coada ei, chiar și amintirea tatuajului cu plumeria, care i se vedea prin voal.

Este înfiorător să ajungi să mori fără copii. Napoleon Bonaparte a zis asta.

Ce durere mai sfâșietoare pot trăi oamenii decât aceea de a-și vedea copiii murind? Euripide a zis asta.

Când vorbim despre moarte, vorbim despre copiii noștri.

Eu am zis asta.

Mă gândesc acum la ziua aceea din iulie 2003 de la St. John the Divine și mă uluiește cât de tineri păream John și cu mine, cât de bine arătam.

¹ În cazul acesta, o statueta care înfățișează un câine ciobănesc de Flandra. Moda anilor respectivi era ca aceste statuete să fie din marmură sau bronz.

În realitate, niciunul dintre noi nu era cu adevărat bine: în primăvara și vara aceea, John trecuse prin mai multe intervenții chirurgicale la inimă, cea mai recentă fiind pentru introducerea unui pacemaker, a cărui eficacitate încă era îndoielnică; cu trei săptămâni înainte de nuntă, eu leșinasem pe stradă, iar apoi petrecusem câteva nopți la secția de terapie intensivă a spitalului Columbia Presbyterian, primind transfuzii în urma unei hemoragii gastrointestinale inexplicabile. „Trebuie doar să înghițiți o cameră de filmat micuță“, îmi spusese la terapie intensivă, când încercau să-și dea seama ce declanșase hemoragia. Țin minte că mă împotravisem: cum nu reușisem toată viața să înghit o aspirină fără s-o rup în două, părea improbabil că voi putea să înghit o cameră de filmat.

„Sigur că puteți, e o cameră *micuță*.“

O pauză. Fiindcă nu mersese când mă luasera repede, încercasera cealaltă variantă, să mă ia cu binișorul: „Zău că e o cameră *tare micuță*“.

În cele din urmă izbutisem să înghit camera tare micuță, iar camera tare micuță transmisese imaginile dorite, care nu scosese la iveală cauza sângerării, dar demonstrasera dincolo de orice îndoială că, dacă este sedat zdravăn, oricine poate înghiți o cameră tare micuță. Cumva similar, ca o altă utilizare nu din

cale-afară de eficientă a medicinei high-tech, John putea să țină un telefon lângă inimă, să sune la un număr de telefon și să primească o interpretare a datelor înregistrate de pacemaker, ceea ce demonstra, mi s-a explicat, că în clipa în care suna la numărul acela (deși nu neapărat și înainte, și după), aparatul funcționa.

Medicina, am avut între timp ocazia să constat de multe ori, rămâne o artă imperfectă.

Cu toate astea, totul părea în regulă în clipa în care scuturam apa de pe ghirlandele de flori pe gazonul din fața bisericii St. John the Divine la 26 iulie 2003. V-ați fi dat seama, dacă ați fi trecut pe Amsterdam Avenue în ziua aceea și ne-ați fi văzut grupul de nuntași, cât de îngrozitor de nepregătită era mama miresei să accepte ceea ce avea să se întâmple până la finalul anului? Ca tatăl miresei să moară la propria masă din sufragerie? Ca mireasa însăși să fie în comă indusă, respirând cu ajutorul unor aparate, doctorii de la terapie intensivă nesperând ca ea să supraviețuiască măcar o noapte? Prima dintr-o cascadă de crize medicale ce avea să se încheie douăzeci de luni mai târziu, cu moartea ei?

Douăzeci de luni din care avea să fie suficient de puternică încât să se țină singură pe picioare o lună, poate, cu totul?

Douăzeci de luni în care avea să petreacă săptămâni în șir la terapie intensivă, în patru spitale diferite?